

Ο Ηγούμενος Κλεόπας (1911-1937)

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΥΚΚΩΤΕΣ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΣΧΟΛΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

(τέλη 18ου αι.- 1931)

● Του Κωστή Κοκκινόφτα

Ερευνητή Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Παρά τις μεγάλες δυσκολίες, που αντιμετώπισε η Μονή Κύκκου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εντούτοις κατάφερε να διατηρήσει την πνευματική της φυσιογνωμία και να καταστεί εστία παρηγορίας για τους δυσπραγούντες κατοίκους του νησιού. Σε μία περίοδο, που πολλοί από αυτούς ζούσαν σε καταστάσεις αμάθειας και πνευματικού σκότους, εξαιτίας των δεινών της ξένης κατοχής και της σχεδόν παντελούς ανυπαρξίας σχολείων, η Μονή Κύκκου αποτέλεσε καταφύγιο και πηγή παραμυθίας. Τον ρόλο αυτό της Μονής ενίσχυε η Ελληνική Σχολή Κύκκου, που λειτουργούσε, τουλάχιστον από τον 18ο αιώνα, στα μοναστηριακά κτήριά της, με κύρια μαθήματα τα ελληνικά γράμματα και τη βυζαντινή μουσική, και μαθητές τους δοκίμους της και νέους από τις παρακείμενες κοινότητες. Αρκετοί από αυτούς, σε μεταγενέστερο χρόνο, επέστρεφαν στον τόπο κα-

ταγωγής τους, όπου υπηρετούσαν ως έγγαμοι ιερείς, ιεροψάλτες και δάσκαλοι¹.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στα τέλη του 18ου και κατά τον 19ο αιώνα η Μονή Κύκκου, πρωτοπορώντας ανάμεσα στις κυπριακές Μονές, έστειλε μέλη της αδελφότητάς της σε Σχολές του εξωτερικού, για να μορφωθούν και να στελεχώσουν στη συνέχεια την Κυπριακή Εκκλησία. Από τις παλαιότερες γνωστές περιπτώσεις Κυκκωτών μοναχών, οι οποίοι σπούδασαν μακριά από την Κύπρο, είναι αυτές του Εθνομάρτυρα Ηγουμένου Ιωσήφ (1819-1821), του Ηγουμένου Νεοφύτου (1826-1861) και του Ιερομόναχου Σάββα Παπαγιάννη από το Πολέμι (†1863). Σύμφωνα με την παράδοση της αδελφότητας, οι μοναχοί αυτοί είχαν εισέλθει παιδισθέν στη Μονή και σπούδασαν με δαπάνες της, ο πρώτος στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη², ο δεύτερος σε Σχολή στις Σέρρες³ και ο τρίτος αρχικά στη Θεσσαλονίκη και ακολούθως

¹ Για τη Σχολή αυτή βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Η εθνική, πνευματική και κοινωνική προσφορά της Ιεράς Μονής Κύκκου», στον τόμο: Πολιτιστικού Ιδρύματος Ιεράς Μονής Κύκκου, *Ιερά Μονή Κύκκου, Εικόν Ανεσπέρου Φωτός*, Αθήνα 2010, σ. 270-271.

² «Παιδισθέν κατετάχθη εις τήν τῆς Κύκκου Μονήν, καί ἐξε-

πέμφθη εἴτα διά δαπάνης τοῦ Κοινοῦ αὐτῆς πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τήν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολήν τοῦ Γένους». Βλ. Γεώργιου Κηριάδη, *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη Νήσω Κύπρω τραγικῶν σκηνῶν*, Αλεξάνδρεια 1888, σ. 16.

³ «[Ὁ Νεόφυτος] ἦτο γνώστης τῆς Τουρκικῆς... Οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς λόγιος καί εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς Σέρρας, ὅπου

στη Μεγάλη του Γένους Σχολή⁴.

Σύμφωνα με αφηγήσεις μελών της αδελφότητας, τη δεκαετία του 1860, εστάλησαν για σπουδές ο μετέπειτα Μητροπολίτης Πάφου (1890-1899) Επιφάνιος σε Σχολή Ξένων Γλωσσών στη Βηρυτό προς εκμάθηση της τουρκικής γλώσσας⁵ και ο Επίσκοπος Αργυρουπόλεως (1886-1896) και στη συνέχεια Μητροπολίτης Μεσημβρίας (1896-1906) του Οικουμενικού Πατριαρχείου Χαρίτων Ευκλείδης στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή (προ του 1865)⁶. Όπως αναφέρεται, την ίδια περίοδο ανεχώρησαν για σπουδές στο εξωτερικό και δύο δόκιμοι της Μονής, οι οποίοι απεκόπηκαν στη συνέχεια από την αδελφότητα. Πρόκειται για τον μετέπειτα Μητροπολίτη Κυρηνείας (1872-1878) Μελέτιο Μυριανθέα⁷, ο οποίος στα τέλη της δεκαετίας του 1840 φοίτησε για κάποιο διάστημα στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, και τον Ιωάννη Ευκλείδη⁸, που αποφοίτησε τη δεκαετία του 1860 από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο μεν πρώτος δεν είναι γνωστό αν πράγματι ξεκίνησε σπουδές, τις οποίες οπωσδήποτε δεν ολοκλήρωσε, αφού το όνομά του απουσιάζει από τους καταλόγους αποφοίτων της Σχολής. Ο δε δεύτερος εγκατέλειψε τη Μονή, πιθανότατα πριν από την έναρξη των σπουδών του. Δυστυχώς, για τα νεανικά χρόνια αμφότερων δεν γνωρίζουμε οτιδήποτε άλλο.

Για τις σπουδές των προαναφερθέντων Ιωσήφ, Νεοφύτου, Σάββα, Επιφανίου και Χαρίτωνά δεν έχουν διασωθεί γραπτές μαρτυρίες, εκτός από μεταγενέστερες προφορικές αφηγήσεις. Για τους

υπόλοιπους, όμως, Κυκκώτες μοναχούς, οι οποίοι ανεχώρησαν, από τη δεκαετία του 1860 και στη συνέχεια, για σπουδές εκτός Κύπρου έχουν εντοπιστεί τόσο έγγραφα σε διάφορα Αρχεία, όσο και σχετικά δημοσιεύματα.

Πρώτος, ανεχώρησε για σπουδές εκτός Κύπρου ο Λαυρέντιος Μυριανθέας, ο οποίος γεννήθηκε στο χωριό Καλοπαναγιώτης, το 1835. Ο Λαυρέντιος εισήλθε σε νεαρή ηλικία στη Μονή Κύκκου, όπου, με τη στήριξη του θείου του, Ηγουμένου Σωφρονίου (1862-1890), εντάχθηκε στους δοκίμους της Μονής και ακολούθως χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος και Ιερομόναχος. Στο μεταξύ, φοίτησε στη Σχολή της Μονής και στη συνέχεια στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας, από την οποία αποφοίτησε το 1863⁹. Τον ίδιο χρόνο εστάλη στην Αθήνα, όπου συνέχισε τις σπουδές του στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1867, και ακολούθως γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών¹⁰. Τελικά, όμως, δεν παρέμεινε στην ελληνική πρωτεύουσα και το αμέσως επόμενο έτος, ανεχώρησε, και πάλιν με υποτροφία της Μονής, για τη Γερμανία, για θεολογικές και φιλολογικές σπουδές.

Κατά την εκεί παραμονή του, ο Λαυρέντιος εξέδωσε τα βιβλία «Die Marschlieder des griechischen Drama» και «Die Acvins oder Arischen Dioskuren» (Μόναχο 1873 και 1876, αντιστοίχως), τα οποία αναφέρονται σε θέματα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και είναι ενδεικτικά του προσανατολισμού των ενδιαφερόντων του προς την κλασική φιλολογία. Ακολούθως απεκόπη από την αδελφό-

τητα και κατέφυγε στο Λονδίνο, όπου, σύμφωνα με την παράδοση των ομοχωρίων του, συνέχισε τις σπουδές του στην Οξφόρδη¹¹, αναφορά που, όμως, δεν επιβεβαιώνεται από άλλες πηγές. Στην αγγλική πρωτεύουσα επιμελήθηκε της σύνταξης του ελληνοαγγλικού λεξικού του Γ.Π. Λασκαρίδη

Ο Ηγούμενος Γεράσιμος (1890-1911)

με τίτλο «A Comprehensive Phraseological English Ancient and Modern Greek Lexicon», που εκδόθηκε σε δύο τόμους, το 1882, και στο οποίο αναφέρεται ως διδάκτορας της φιλοσοφίας¹². Ας σημειωθεί ότι δεν μαρτυρείται καθόλη αυτή την περίοδο να

άσκησε το λειτουργήμα του ιερέα, αφού το όνομά του απουσιάζει από τους καταλόγους των κληρικών, που διακόνησαν την ελληνική κοινότητα της Μεγάλης Βρετανίας. Απεβίωσε στο Λονδίνο, το 1915¹³.

Μετά τον Λαυρέντιο ανεχώρησε για σπουδές εκτός Κύπρου ο Μακάριος, ο οποίος είχε γεννηθεί το 1840 στο χωριό Μηλικούρι και ενταχθεί, επίσης σε νεαρή ηλικία, στη Μονή Κύκκου, όπου χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος και στη συνέχεια Ιερομόναχος. Το 1867 ο Μακάριος εστάλη από τον Ηγούμενο Σωφρόνιο για σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων, ώστε να συνδράμει, σε μεταγενέστερο στάδιο, στην προσπάθεια της αδελφότητας να στελεχωθεί με μορφωμένους κληρικούς, που θα συνέβαλλαν στην πνευματική αναζωογόνησή της. Όπως σημειώνεται σε επιστολή, ημερομηνίας 13 Οκτωβρίου 1867, του Σωφρονίου προς τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Κύριλλο, μέρος από τις δαπάνες για τις σπουδές του αναλήφθηκαν από το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, που αποδέχθηκε παράκληση για εισαγωγή του στη Σχολή.

Ο Κύπριος Ιερομόναχος ολοκλήρωσε τις σπουδές του τον Ιούλιο του 1871, οπότε επέστρεψε στην Κύπρο και ανέλαβε τη διεύθυνση της Ελληνικής Σχολής της Μονής Κύκκου. Τέσσερα χρόνια αργότερα προχειρίστηκε Αρχιμανδρίτης και ανεχώρησε για την Κωνσταντινούπολη, όπου υπηρέτησε ως ιερατικός προϊστάμενος του Μετοχίου της Μονής στο Διπλοκίονιο (Μπεσίκ Τας). Τελικά, το 1877 αποδέχθηκε πρόσκληση του πρώην καθηγητή του στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού, λόγιου Αρχιμανδρίτη Ιερώνυμου Μυριανθέα, και μετέβη στο Λονδίνο, όπου υπηρέτησε ως δεύτερος εφημέριος της εκεί ελληνικής κοινότητας. Δυστυχώς, το μουντό κλίμα της Μεγάλης Βρετανίας κλόνησε την εύθραυστη υγεία του, με αποτέλεσμα να αποβιώσει το 1883¹⁴.

Πολύ περισσότεροι ήταν οι Κυκκώτες μοναχοί, οι οποίοι ανεχώρησαν για σπουδές εκτός Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας. Πρώτος από αυτούς ήταν ο μετέπειτα Ηγούμενος Γεράσιμος, ο οποίος γεννήθηκε το 1850 στο χωριό Κάμπος. Ο Γεράσιμος εντάχθηκε σε νεαρή ηλικία στους δοκίμους

⁴ *Η Μονή είχε Μετόχιον*. Βλ. Λοΐζου Φιλίππου, *Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 289-290.

⁵ «Νεαρός κατετάχθη ως δόκιμος εις τὴν Ἱερὰν Μονὴν Κύκκου. Εστάλη ως ὑπότροφος τῆς Μονῆς καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ κατοπὶν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ, ἐν Κωνσταντινουπόλει». Βλ. Λοΐζου Φιλίππου, *Τα Ελληνικά Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1571-1878)*, τ. Α', Λευκωσία 1930, σ. 331. Ας σημειωθεί, ὅτι ο Σάββας ἴδρυσε, το 1833, σχολεῖο στὴ γενέτειρά του, Πολέμι, ὅπου δίδαξε μέχρι τὸν θάνατό του.

⁶ «Εστάλη ὑπὸ τῆς Μονῆς εἰς τὸ σχολαρχεῖον Λευκωσίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεφοίτησε. Μετέβη ἔπειτα εἰς Βηρυτόν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης». Βλ. παπα - Ανδρέα Κουλέντη, *Οἱ βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Γαλάτας*, Λευκωσία 1966, σ. 31.

⁷ Στον κατάλογο τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς σημειώνεται, ὅτι ολοκλήρωσε τὶς σπουδές του «πρὸ τοῦ 1880». Βλ. Χρυσόστομο Παπαδόπουλου, *Ἱστορία τῆς Ριζαρειῶν Εκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ εβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτῆς*, Αθήνα 1919, σ. 229. Νεότερες ἐρευνες, ὅμως, κατέδειξαν ὅτι ἀποφοίτησε ἀπὸ τῆς Ριζάρειο «πρὸ τοῦ 1865» καὶ πῶς τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους γράφτηκε στὸ Πανεπιστήμιο

Αθηνῶν. Βλ. Πέτρου Παπαπολυβίου, «Κύπριοι φοιτητὲς καὶ πτυχιούχοι τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν, 1837-1893», *Κλειῶ* 5(2009)254. Για τὴ ζωὴ του βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ὁ Μητροπολίτης Μεσημβρίας Χαρίτων Ευκλείδης (1896-1906)», *Κυκκώτικα Μελετήματα*, τ. Α', Λευκωσία 1997, σ. 131-138. Του ἰδίου, *Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Κύκκου στὸν κυπριακὸ τύπο (1878-1899)*, Λευκωσία 1999, σ. 64-65. Του ἰδίου, *Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Κύκκου στὸν κυπριακὸ τύπο (1900-1911)*, Λευκωσία 2002, σ. 76-78. Του ἰδίου, *Τὰ Καμινάρια*, Λευκωσία 2009, σ. 175-181.

⁸ Για τὴ ζωὴ του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας Μελέτιος Μυριανθέας (1872-1878)», *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ὁ.π., σ. 139-150. Του ἰδίου, *Ἡ Μονὴ Κύκκου (1878-1899)*, ὁ.π., σ. 62-64.

⁹ Για τὴ ζωὴ του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ὁ γιατρός Ἰωάννης Ευκλείδης (1835-1898) καὶ ἡ Ἱερὰ Μονὴ Κύκκου», *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ὁ.π., σ. 237-242. Του ἰδίου, *Τὰ Καμινάρια*, ὁ.π., σ. 181-186.

¹⁰ Το ἀπολυτήριό του ἀπὸ τῆς Σχολῆς διαφυλάχθηκε στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, Βιβλίον ΚΑ'. Ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου Ἰδιαίτερα (1854-1900). Βίος καὶ Πολιτεία, ἀρ. 88.

¹¹ Π. Παπαπολυβίου, «Κύπριοι φοιτητὲς», ὁ.π., σ. 255.

¹² Κώστα Μυριανθέα, *Μελέται*, Λευκωσία 1991, σ. 399.

¹³ Οἱ τρεῖς αὐτὲς ἐκδόσεις τοῦ Λαυρεντίου σώζονται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Αθηνῶν.

¹⁴ Χάρης Μεττής, *Οἱ ρίζες τοῦ Παροικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα 52001, σ. 282. Για τὴ ζωὴ του δημοσιεύουμε ἐκτενὲς σημείωμα στὸ ὑπὸ ἐκδόση βιβλίο μας:

Ἡ Μονὴ Κύκκου στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου (1634-1878).

¹⁵ Για τὴ ζωὴ του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ὁ Αρχιμανδρίτης Μακάριος Κυκκώτης (1840-1883)», *Κυκκώτικα Μελετήματα*, ὁ.π., σ. 191-203. Του ἰδίου, *Ἡ Μονὴ Κύκκου 1878-1899*, ὁ.π., σ. 65.

της Μονής Κύκκου και, αφού χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος και ακολούθως Ιερομόναχος, εστάλη από τον Ηγούμενο Σωφρόνιο, το 1880, για σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1887. Ακολούθως μετέβη στη Γενεύη, όπου παρακολούθησε για μία τριετία ανώτερα θεολογικά μαθήματα, καρπός των οποίων υπήρξε η μετάφραση στα ελληνικά και η έκδοση του έργου του καθηγητή του Ernest Naville: «Ο Ουράνιος Πατήρ. Ομιλία επτά και μελέτη περί του συγχρόνου αθεϊσμού» (Λευκωσία, 1894). Το 1890 εξελέγη στην ηγουμενία της Μονής Κύκκου, οπότε επέστρεψε στην Κύπρο, όπου ανεδείχθη σε σημαντικό πολιτικοκοινωνικό παράγοντα: Υπήρξε μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου (1891-1901), ιδρυτικό μέλος του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1893), έφορος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (1903) και μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπείας (1905). Ο Γεράσιμος εργάστηκε συστηματικά για την ανάπτυξη της γεωργίας στη Μονή και τα Μετόχια της και συνέβαλε στη διάδοση τεχνολογικά προηγμένων για την εποχή μεθόδων καλλιέργειας της γης. Απεβίωσε το 1911¹⁵.

Ο Γεράσιμος ακολούθησε την ίδια πολιτική με αυτή του προκατόχου του, Σωφρονίου, στο ζήτημα της ανάδειξης μορφωμένων μοναχών, γι' αυτό και μερίμνησε να σταλούν για σπουδές εκτός Κύπρου αρκετοί Κυκκώτες μοναχοί. Αρχικά έστειλε για σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης τον Ιερομόναχο Κυπριανό το 1891 και τον αμέσως επόμενο χρόνο τον Ιερομόναχο Πολύκαρπο. Η πρώτη αυτή προσπάθεια, όμως, δεν είχε αίσια κατάληξη, αφού ο μεν Κυπριανός, λίγο μετά την έναρξη των μαθημάτων, ασθένησε και υποχρεώθηκε να διακόψει τις σπουδές του, ο δε Πολύκαρπος τις εγκατέλειψε, εξαιτίας του μεγάλου σεισμού του 1894, που έπληξε την Κωνσταντινούπολη και κατέστρεψε τη Σχολή της Χάλκης¹⁶. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν απογοήτευσε τον Γεράσιμο, ο οποίος, στα χρόνια που ακολούθησαν, έστειλε άλλους τρεις νεαρούς Κυκκώτες μοναχούς για σπουδές εκτός Κύπρου, τους Παΐσιο, Κλεόπα και Γεννάδιο.

Ο Παΐσιος γεννήθηκε το 1875 στο χωριό Ζώδια και εισήλθε σε νεαρή ηλικία στη Μονή Κύκκου,

όπου το 1900 χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος. Το αμέσως επόμενο έτος εστάλη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1907. Στη συνέχεια επέστρεψε στην Κύπρο, όπου το ίδιο έτος χειροτονήθηκε Ιερομόναχος. Ο Παΐσιος υπηρέτησε μέχρι το τέλος

Ο Ηγούμενος Σωφρόνιος (1862-1890)

της ζωής του σε διάφορα διακονήματα στη Μονή της μετανοίας του, όπως αυτά του Εφόρου και του μέλους του Ηγουμενοσυμβουλίου. Γνώριζε άριστα τη βυζαντινή μουσική και βοήθησε, ώστε να διατηρηθεί στη Μονή Κύκκου το πατριαρχικό εκκλησιαστικό ύφος. Απεβίωσε το 1951¹⁷.

¹⁵ Για τη ζωή του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1878-1899)*, ό.π., σ. 35-55· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1900-1911)*, ό.π., σ. 16-68· Θεοχάρη Σταυρίδη, «Οι Ηγούμενοι της Ιεράς Μονής Κύκκου: Προσωπογραφική μελέτη», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 7(2006)59-62.

¹⁶ Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1878-1899)*, ό.π., σ. 44-45.

¹⁷ Για τη ζωή του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1900-1911)*, ό.π., σ. 92-93· Του ιδίου, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1912-1920)*, Λευκωσία 2004, σ. 89-91· Του ιδίου, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1921-1930)*, Λευκωσία 2006, σ. 80-81· Του ιδίου, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1931)*, Λευκωσία 2007, σ. 69-70.

Ο Κλεόπας γεννήθηκε στο χωριό Πολέμι το 1878 και εισήλθε σε νεαρή ηλικία στη Μονή Κύκκου, όπου το 1900 χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος. Το 1901 εστάλη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1908, οπότε επέστρεψε στην Κύπρο. Δύο χρόνια αργότερα χειροτονήθηκε Ιερομόναχος και το 1911 διαδέχθηκε στην ηγουμενία τον θανόντα Γεράσιμο, οπότε επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην αναβάθμιση της Σχολής Κύκκου και στην ανάδειξη μορφωμένων μοναχών. Ανήγειρε επίσης Αρρεναγωγείο στη γενέτειρά του, Πολέμι, το 1923. Επίσης, υπήρξε δραστήριο μέλος της «Πολιτικής Οργανώσεως» (1921) και της διαδοχής της «Εθνικής Οργανώσεως» (1930) για την προώθηση των εθνικών ζητημάτων, και ενίσχυσε οικονομικά τις κυπριακές προβείες, που εστάλησαν για τον λόγο αυτό στη Αγγλία, το 1918 και το 1929. Το 1931 η Ιερά Σύνοδος της Κυπριακής Εκκλησίας κήρυξε τον Κλεόπα αργό και έκπτωτο του αξιώματός του, μετά την εσωτερική διένεξη, που ξέσπασε στη Μονή Κύκκου και δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στην ομαλή λειτουργία της. Ο ίδιος, όμως, δεν αναγνώρισε την απόφαση της Συνόδου, μέχρι τον Φεβρουάριο του 1937, που παραιτήθηκε από την ηγουμενία. Η αργία του ήρθη το 1947, αμέσως μετά την ανασύσταση της διαλυμένης από το 1931, εξαιτίας των κατασταλτικών μέτρων των Βρετανών, Ιεράς Συνόδου, και ένα χρόνο αργότερα εξελέγη στον μητροπολιτικό θρόνο Πάφου, στον οποίο υπηρέτησε μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη το 1951¹⁸.

Ο Γεννάδιος γεννήθηκε το 1884 στο χωριό Τσακίστρα και σε νεαρή ηλικία εισήλθε στη Μονή Κύκκου, με υποτροφία της οποίας εστάλη για σπουδές στη Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων το 1907, χρονιά κατά την οποία χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος. Ακολούθως, μετά την οριστική διακοπή της λειτουργίας της Σχολής, που συνέβη το 1909, μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνέχισε τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1914. Το ίδιο έτος επέστρεψε στην Κύπρο, όπου το 1915 χειροτονήθηκε Ιερομόναχος και υπηρέτησε σε διάφορα δι-

ακονήματα, όπως αυτά του Ιεροκήρυκα και του Εφόρου της Μονής της μετανοίας του. Απεβίωσε σε νεαρή ηλικία, μετά από σύντομη ασθένεια, το 1920¹⁹.

Όπως αναφέρθηκε, το 1911 διαδέχθηκε τον Γεράσιμο στην ηγουμενία ο Κλεόπας, ο οποίος, εκτός από τη συνέχιση των σπουδών του Γενναδίου στη Χάλκη, μερίμνησε, μέχρι το 1931, για τις εκτός Κύπρου σπουδές άλλων τεσσάρων Κυκκωτών μοναχών, των Διονυσίου, Ιερωνύμου, Νικάνδρου και Χρυσοστόμου, οι οποίοι επίσης είχαν εισέλθει σε νεαρή ηλικία ως δόκιμοι στη Μονή.

Ο Διονύσιος γεννήθηκε το 1887 στο χωριό Τσακίστρα και χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος το 1913 και Ιερομόναχος το 1923. Αρχικά, το 1913 εστάλη για σπουδές γεωπονίας στην πόλη Μονπελιέ της Γαλλίας, τις οποίες, όμως, υποχρεώθηκε να διακόψει, λόγω του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, και να επιστρέψει στην Κύπρο. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1917, εστάλη για νέες σπουδές, αυτή τη φορά στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τελικά, όμως, προτίμησε να εγγραφεί στη Θεολογική Σχολή, από την οποία αποφοίτησε το 1921, οπότε επέστρεψε στην Κύπρο και υπηρέτησε αρχικά σε διάφορα διακονήματα στη Μονή της μετανοίας του και από το 1924 ως εφημέριος στον ναό της Φανερωμένης στη Λευκωσία. Το 1931 ο Διονύσιος εξορίστηκε από τους Βρετανούς, λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα των Οκτωβριανών, οπότε κατέφυγε στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, όπου το 1940 χειροτονήθηκε Επίσκοπος Μαρεώτιδος. Απεβίωσε το 1942²⁰.

Ο Ιερώνυμος γεννήθηκε το 1883 στο χωριό Γαλάτα και χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος το 1912 και Ιερομόναχος το 1923. Το 1913 εστάλη για σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, τις οποίες ολοκλήρωσε γύρω στο 1917. Ακολούθως, εργοδοτήθηκε σε εκπαιδευτήρια του Πειραιά και στη συνέχεια επέστρεψε, το 1922, στη Μονή Κύκκου, όπου υπηρέτησε ως Έφορος και ως διευθυντής της Ελληνικής Σχολής της Μονής. Τελικά, το 1926 απεχώρησε από τη Μονή και εγκα-

¹⁸ Για τη ζωή του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1900-1911)*, ό.π., σ. 68-75· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 15-63· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1921-1930)*, ό.π., σ. 15-50· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1931)*, ό.π., σ. 12-42· Θεοχάρη Σταυρίδη, «Οι Ηγούμενοι», ό.π., σ. 62-65.

¹⁹ Για τη ζωή του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 70-73.

²⁰ Για τη ζωή του βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Η ζωή και το έργο*

του *Επισκόπου Μαρεώτιδος Διονυσίου Κυκκώτη (1887-1942)*, Λευκωσία 2001· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 74-76· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1921-1930)*, ό.π., σ. 56-66· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1931)*, ό.π., σ. 46-55.

²¹ Για τη ζωή του βλ. Α. Κουλένη, *Οι βυζαντινοί ναοί της Γαλάτας*, ό.π., σ. 40· Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 78-79· Του ιδίου, *Η Μονή Κύκκου (1921-1930)*,

τεστάθη στην Αθήνα, όπου απεβίωσε το 1965²¹.

Ο Νίκανδρος γεννήθηκε στο χωριό Καλοπαναγιώτης το 1885 και χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος το 1913, οπότε εστάλη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1917. Στη συνέχεια, όμως, αποσηματίστηκε κατόπιν «ιδίας αιτήσεως» και εργάστηκε στο Ελληνικό Γυμνάσιο Βουκουρεστίου. Ακολούθως, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε το 1934. Στη συνέχεια εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση και δίδαξε στην Εμπορική Σχολή Παναγιωτοπούλου, στον Πειραιά. Απεβίωσε το 1939²².

Ο Χρυσόστομος γεννήθηκε στο χωριό Ζώδια το 1894 και το 1907 εισήλθε στη Μονή Κύκκου, όπου χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος το 1918 και Ιερομόναχος το 1931. Το 1912 μετέβη, μαζί με άλλους έξι δοκίμους της Μονής στην Αθήνα, όπου κατετάγη ως εθελοντής στον Ελληνικό στρατό, κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων. Δέκα χρόνια αργότερα, το 1922, εστάλη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, τις οποίες ολοκλήρωσε το 1925. Το επόμενο έτος επέστρεψε στην Κύπρο, όπου υπηρέτησε ως Έφορος (1926-1937) στη Μονή της μετανοίας του, διευθυντής της Ελληνικής Σχολής Κύκκου (1926-1937), πρόεδρος του Ηγουμενοσυμβουλίου (1937-1948) και Ηγούμενος (1948-1979). Ο Χρυσόστομος ανέπτυξε αξιόλογη εθνική και κοινωνική δράση, όπως με την ενεργό συμμετοχή και τη χρηματοδότηση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, το 1955-59, και με την ίδρυση των Γυμνασίων Αρρένων και Θηλέων Κύκκου, το 1961 και το 1964 αντιστοίχως. Απεβίωσε το 1979²³.

Όπως παρατηρούμε για τους δέκα Κυκκώτες μοναχούς της περιόδου 1863-1931, για τις σπουδές των οποίων σώζονται επαρκή ιστορικά στοιχεία, όλοι τους αναχωρούσαν εκτός Κύπρου στη μεγάλη σχετικά ηλικία των 23 έως 30 χρόνων, μετά που χειροτονούνταν Ιεροδιάκονοι ή Ιερομόναχοι. Ένας από αυτούς σπούδασε στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή και ακολούθως στο Πανεπιστή-

μιο του Μονάχου (Λαυρέντιος Μυριανθέας), δύο αποφοίτησαν από τη Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων (Μακάριος και Παΐσιος), τέσσερις από τη Σχολή της Χάλκης (Γεράσιμος, Κλεόπας, Γεννάδιος και Νίκανδρος), δύο από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (Διονύσιος και Χρυσόστομος) και ένας από τη Φιλοσοφική Σχολή του ίδιου Πανεπιστημίου (Ιερώνυμος).

Τρεις από τους μοναχούς αυτούς διετελέσαν Ηγούμενοι της Μονής Κύκκου (Γεράσιμος, Κλεόπας και Χρυσόστομος), ενώ άλλοι δύο παρέμειναν μέχρι το τέλος της ζωής τους σε αυτή, υπηρετώντας σε διάφορα διακονήματα (Παΐσιος και Γεννάδιος). Επίσης, δύο δεν επέστρεψαν στην Κύπρο μετά τις σπουδές τους και προτίμησαν να ζήσουν εκτός Κύπρου (Λαυρέντιος Μυριανθέας στη Μεγάλη Βρετανία, Νίκανδρος στη Ρουμανία - Ελλάδα), ενώ δύο άλλοι, μετά από σύντομη υπηρεσία στη Μονή, απομακρύνθηκαν από αυτή και υπηρέτησαν σε άλλα περιβάλλοντα (Μακάριος στο Λονδίνο, Διονύσιος στη Λευκωσία - Αλεξάνδρεια). Τέλος, ένας εγκατέλειψε τη Μονή, μετά και πάλιν από σύντομη υπηρεσία σε αυτή, και προτίμησε να ιδιωτεύσει (Ιερώνυμος στην Ελλάδα).

Είναι αξιοσημείωτο να παρατηρήσουμε ακόμη ότι, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του 1860, μέχρι τις πρώτες δύο δεκαετίες του 20ού αιώνα, παρατηρείται μία τάση για σπουδές στις Θεολογικές Σχολές Χάλκης και Σταυρού Ιεροσολύμων και έλλειψη ενδιαφέροντος για φοίτηση στη Θεολογική Σχολή των Αθηνών, στη συνέχεια η τελευταία αποτελεί το κέντρο θεολογικής μόρφωσης των Κυκκωτών μοναχών. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται τόσο με την ανερχόμενη σημασία της ελληνικής πρωτεύουσας στη ζωή των Κυπρίων της εποχής και την καθολική διάδοση των ιδεών, που εκπηγάζουν από αυτήν, όσο και με τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι Πατριαρχικές Σχολές στις αρχές του 20ού αιώνα, αφού η μεν του Σταυρού έκλεισε οριστικά το 1909, η δε της Χάλκης υπόκειτο στις παρενέργειες της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922 και στη δυσκολία που προέκυψε για τη φοίτηση των Κυπρίων στις τάξεις της.

ό.π., σ. 72-73.

²² Για τη ζωή του βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 87-88· Παναγιώτη Μαχλουζαρίδη, *Καλοπαναγιώτης, το χωριό μου, Λευκωσία 2005*, σ. 128.

²³ Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1912-1920)*, ό.π., σ. 100-101· Του ίδιου, *Η Μονή Κύκκου (1921-1930)*, ό.π., σ. 85-87· Του ίδιου, *Η Μονή Κύκκου (1931)*, ό.π., σ. 73-75· Θ. Σταυρίδη,

«Οι Ηγούμενοι», ό.π., σ. 65-68.

²⁴ Για τις χρονολογίες των σπουδών τους βλ. Αριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων (1800-1920)*, Λευκωσία 2010, σ. 269, 326 (Ιεροθέου και Μακαρίου Γ', αντιστοίχως)· Ανωθύμου, «Εκλογή και εγκαθίδρυση νέου Ηγούμενου Κύκκου», *Απόστολος Βαρνάβας* 40(1979)308 (Διονυσίου)· Ανωθύμου, «Ὁ Κυρηναίος Γρηγόριος», Από-

ας σημειωθεί ότι στη Θεολογική Σχολή Αθηνών φοίτησαν και οι περισσότεροι από τους υπόλοιπους Κυκκώτες μοναχούς, οι οποίοι εστάλησαν από τη Μονή για σπουδές εκτός Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας, μετά το 1931: Ιερόθεος Κυκκώτης (1933-1936, οπότε απελάθη από το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά, λόγω της εναντίον

Ο Ηγούμενος Χρυσόστομος (1948-1979)

του αρθρογραφίας· απεβίωσε το 1972), Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1950-1977) Μακάριος Γ' (1938-1942, παρακολούθησε επίσης θεολογικά μαθήματα στις ΗΠΑ· απεβίωσε το 1977), Ηγούμενος Κύκκου (1979-1983) Διονύσιος (ανεχώρησε για σπουδές το 1950, παρακολούθησε επίσης μαθήματα

ψυχολογίας στις ΗΠΑ), Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1977-2006) Χρυσόστομος (1952-1961, απόφοιτος και της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών· απεβίωσε το 2006), Αρχιμανδρίτης Νικηφόρος (εξ ιδίων· 1957-1961, υπηρέτησε στη συνέχεια στην Αρχιεπισκοπή Θυατείρων· απεβίωσε το 2005), Μητροπολίτης Κυρηναίος (1974-1994) Γρηγόριος (ανεχώρησε για σπουδές το 1952, παρακολούθησε επίσης μαθήματα νομικής· απεβίωσε το 1994)²⁴ και Ιερομόναχος Κυπριανός (εξ ιδίων· ανεχώρησε για σπουδές το 1954, υπηρέτησε στη συνέχεια στην Εκκλησία της Ελλάδας· απεβίωσε το 1986)²⁵. Επίσης, το 1955 μετέβη για σπουδές στη Γεωπονική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ο Αρχιμανδρίτης Αδαμάντιος²⁶, ο οποίος μετά την επιστροφή του στο νησί λειτούργησε το Φυτώριο της Μονής Κύκκου και υπηρέτησε σε διάφορα διακονήματα, όπως ως μέλος του Ηγουμενοσυμβουλίου. Ακόμη, το 1957 εστάλη για σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ο Ιεροδιάκονος Δαμασκηνός, ο οποίος, όμως, μετά την αποφοίτησή του, αποσηματίστηκε και ανεχώρησε για τη Μεγάλη Βρετανία, όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι απόφοιτοι Σχολών του Πανεπιστημίου Αθηνών είναι και οι περισσότεροι από τους Κυκκώτες μοναχούς, που εστάλησαν για σπουδές στα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία: της Θεολογικής Σχολής ο νυν Ηγούμενος, Μητροπολίτης Κύκκου και Τηλλυρίας, Νικηφόρος (απόφοιτος και της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), οι Αρχιμανδρίτες Ιερώνυμος, Αλέξιος και Ανθέμιος, καθώς και οι νυν Μητροπολίτες του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, Ζιμπάμπουε Σεραφείμ (συνέχισε τις σπουδές του στη Μεγάλη Βρετανία), Καλής Ελπίδος Σέργιος και Κυρήνης Αθανάσιος (πραγματοποίησε επίσης μεταπτυχιακές σπουδές στη Γαλλία, του Τμήματος Μαθηματικών της Φυσικομαθηματικής Σχολής ο Αρχιμανδρίτης Κύριλλος (†2007), ενώ δύο άλλοι, ο νυν Μητροπολίτης Ταμασού και Ορεινής Ησαΐας και ο Αρχιμανδρίτης Στέφανος, σπούδασαν στη Θεολογική Σχολή της Μόσχας (όπου υποστήριξε και τη διδακτορική διατριβή του) και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θράκης στην Κομοτηνή, αντιστοίχως. ■

στολος Βαρνάβας 55(1994)40 (Γρηγορίου)· Χάρη Μεττή, «Αρχιμανδρίτης Νικηφόρος Κυκκώτης», *Ορθόδοξος Κήρυξ* 202-203(2005)16 (Νικηφόρου).

²⁵ Ο Κυπριανός επέστρεψε στην Κύπρο στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Σύμφωνα με το *Μοναχολόγιον της Μονής*

απεβίωσε στις 6 Νοεμβρίου 1986 και ετάφη στο Μετόχι του Αγίου Προκοπίου.

²⁶ Δημοτικό Σχολείο Παναγιάς, *Η Παναγιά. Θρησκευτική μελέτη της Κοινότητας, Παναγιά 1968*, σ. 42 (πολυγραφημένη έκδοση).